

Bekenstichting

Behoud van Veluwe sprengen en beken

Secretarieel Jaarverslag over 2022

De Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken, de Bekenstichting, zet zich in voor het behoud en de verbetering van sprengen en beken alsmede van de vroeger hierdoor aangedreven watermolens en andere cultuurhistorische waardevolle elementen rondom deze beken. Dit inclusief de landschappelijke, hydrologische en waterhuishoudkundige eenheden waarin zij voorkomen.

Bestuur, werkgroepleden en contactpersonen in 2022

Bestuur

Het bestuur bestond in 2022 uit E.de Hullu (voorzitter), R.J. Gorter de Vries (secretaris), F.Ph. Jantzen (penningmeester), A.J. IJzerman, J.H. Bosch, P.H. Smits, R.L.F. Harleman en B.D. Volkers.

Het Bureau

Z. Hottinga-Doornbosch, bureausecretariaat, e-mail info@sprengenkben.nl

Verder zet zich een groot aantal vrijwilligers in voor de Bekenstichting. De actuele lijst van vrijwilligers is te vinden op de website: [Organisatie – De Bekenstichting](#)

De effectiviteit van de Bekenstichting is in hoge mate afhankelijk van de contactpersonen die de ontwikkelingen rond “hun bekenstelsel” volgen en van de overige vrijwilligers die zich op andere wijze inspannen om de doelen van de Bekenstichting te behartigen. Verjonging van het vrijwilligersbestand is essentieel voor de toekomst van de Stichting – belangstellenden zijn dan ook zeer welkom om, bijv. via info@sprengenkben.nl, contact op te nemen met het bestuur !

Bestuur en ontwikkelingen rondom de beken

Door de sterke versoepeling van de Covid-bepalingen werd het in de loop van 2022 mogelijk om weer “normaal” te functioneren, met fysieke bestuursvergaderingen en bijeenkomsten met contactpersonen en vertegenwoordigers van andere organisaties. Ook waren er weer symposia en netwerkbijeenkomsten van “bevriende organisaties” waar bestuursleden en/of vrijwilligers van de Bekenstichting heen gegaan zijn om de beken een stem te geven.

De zomer van 2022 is weer zeer droog geweest. Als gevolg hiervan is er, ondanks een natte februari/maart, veel droogval van beken geweest, met name aan de oostflank van de Veluwe. Weer is opgevallen dat dit per bekenstelsel sterk verschilt, door grote verschillen in het onderliggende hydrologische systeem per locatie.

Verminderde watervoerendheid en droogval zien wij als een groot probleem, wat niet los te zien is van grondwaterwinning en dalende grondwaterpeilen op de Veluwe. De Bekenstichting heeft in haar zienswijze op het programma Aanvullend Strategische Voorraden – Drinkwater (ASV) voor Gelderland haar zorgen hierover expliciet uitgesproken.

Het bestuur heeft de nodige maatregelen genomen om te voldoen aan de verplichtingen voortvloeiend uit de Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen (WBTR); alle bestuursleden zijn bij de Kamer van Koophandel geregistreerd als UBO (Ultimate Beneficial Owner, oftewel uiteindelijk belanghebbende) van een stichting zonder winstoogmerk.

Er wordt gewerkt aan een betere organisatie van de Bekenstichting-archieven. Er zijn nu twee delen:

- Fysiek: dit archief is ondergebracht bij het Streekarchief Hattem Epe Heerde ([Archieven Epe - Bekenstichting](#)). In 2022 is een project geïnitieerd om dit Bekenstichting-archief beter toegankelijk te maken ; daaraan wordt gewerkt door Gerard Broer
- Digitaal; dit archief wordt opgezet in Microsoft Teams en is vooralsnog alleen toegankelijk voor gebruikers van Teams met een account (bestuursleden en enkele vrijwilligers).. In eerste instantie worden de digitale versies van vergader- en jaarverslagen, correspondentie etc. opgeslagen. Het digitaal archief van ons secretariaat (Zwier Hottinga) is al geheel ingevoerd en geordend.

Activiteiten voor onze contactpersonen en donateurs

Op 6 april 2022 is de jaarvergadering van de Bekenstichting gehouden, in de Wenumse Watermolen in Wenum-Wiesel (Apeldoorn), met circa 50 aanwezigen. De voorzitter, Ella de Hullu, gaf een kort overzicht van de activiteiten van de stichting in 2021. Het secretariaal jaarverslag over 2021 is op de website van de Bekenstichting geplaatst.

Het financieel jaarverslag over 2021, goedgekeurd door de Kascommissie en door het Bestuur, werd gepresenteerd door de Penningmeester, Fer Jantzen.

Op de jaarvergadering werden verder twee presentaties gegeven, door dhr. Frans Visser van het Waterschap Vallei en Veluwe (WSVV) over de afvalwaterzuiveringsinstallatie van WSVV in Wilp en door dhr. André de Bonte van Geldersch Landschap en Kastelen (GLK) over natuurontwikkeling van het Wisselse Veen bij Epe.

Op de donateursexcursie van de Bekenstichting op zaterdagmiddag 3 september 2022 in Arnhem waren ruim 40 deelnemers. In het Nederlands Watermuseum in Park Sonsbeek gaf landschapsarchitect Paul Poelmans een boeiende presentatie over het project om de Jansbeek in de binnenstad van Arnhem weer zichtbaar te maken. Vervolgens zijn wij in groepjes, onder begeleiding van gidsen, de beek gevolgd tot aan de Rijn. Voor diegenen die dit te ver vonden was er een korte wandeling in het park Sonsbeek. Verder stond op het programma een bezoek aan de Witte Molen, een werkende korenmolen aan de Jansbeek, eveneens in Sonsbeek. Daarna was er een geanimeerde borrel in het restaurant bij het Watermuseum. Opmerkelijk was dat de Jansbeek goed watervoerend was, terwijl deze zomer veel van de Veluwse beken drooggevallen zijn. Dit onderstreept weer dat de hydrologie per beek zeer sterk kan verschillen !

Het eerste “bekenforum” voor contactpersonen is op 9 februari 2022 toch nog online gehouden omdat de versoepeling van de Covid-beperkingen te laat kwam om dit nog als een fysieke bijeenkomst te organiseren. Op 7 juni 2022 was er voor contactpersonen een excursie naar een aantal watermolens in Arnhem: de Witte Molen (werkende korenmolen in park Sonsbeek) de papiermolen, de oliemolen en de wasserij in het Arnhems Openluchtmuseum.

Op 3 september 2022 waren de contactpersonen uitgenodigd in Arnhem, voorafgaand aan de donateursexcursie. Gesproken is o.a. over de ontwikkelingen rond de Aanvullende Strategische Voorraden (ASV) drinkwater en over het programma Natuurherstel Natura 2000 – Veluwe en de betekenis hiervan voor de Veluwse beken.

Voor contactpersonen is op 17 november een cursus hydrologie van de Veluwse beken gegeven door twee leden van de werkgroep Hydrologie, Wim Zeeman en Ad Bot.

Activiteiten van werkgroepen

Werkgroep Cultuurhistorie

is in 2022 zeer actief geweest om te zoeken naar een passende benadering om het sprengengebiedlandschap een beter beschermde status te geven. Het UNESCO programma “Mens en Biosfeer”.

De werkgroep Cultuurhistorie onderzoekt of een formele erfgoed-status voor het sprengengebiedlandschap kan helpen om de doelstelling van de Bekenstichting, het behouden, herstellen en verbeteren hiervan, te realiseren. Een scala aan nationale en internationale opties is door ons geëvalueerd en wij hebben geconcludeerd dat het Unesco Mens & Biosfeer concept (M&B) goed aansluit bij onze visie op het sprengengebiedlandschap. Dit landschap is ontstaan doordat de mens over de eeuwen gebruik heeft gemaakt van het unieke potentieel om aan de zoom van het Veluwemassief beken te creëren die waterkracht en water leveren voor vroege industriële doeleinden. Hoewel het historische industriële belang hiervan grotendeels is verdwenen, zijn de sprengengebieden en de hieraan liggende (voormalige) molenplaatsen nog steeds zeer bepalend voor het landschap en van grote cultuurhistorische en ecologische waarde. Een M&B-status is een erkenning van deze waarden en zal helpen deze waarden in de huidige tijd te valoriseren.

Hierover zijn gesprekken gevoerd met UNESCO Nederland, met een aantal Veluwe gemeentes, met de Provincie Gelderland en met andere organisaties die zich bezig houden met landschapsbeheer en cultuurhistorie op de Veluwe. Wij kunnen concluderen dat er een breed draagkracht is voor dit M&B-initiatief. In 2023 zullen wij uitwerken hoe dit gerealiseerd kan worden en welke organisatie(s) “de kar kunnen trekken”.

Werkgroep Hydrologie (Ad Bot, Wim Zeeman)

Op uitnodiging van Vitens zijn enkele vrijwilligers van de BS, waaronder leden van de werkgroep hydrologie, mee geweest op een excursie naar de infiltratievoorzieningen bij Epe. Na het veldbezoek gaven enkele medewerkers van Vitens een uitgebreide toelichting op achtergronden van deze voorzieningen

Het eerste jaar van het afvoermeeetprogramma zat er medio 2022 op. Er is veel ervaring opgedaan met zowel organisatie, het meetwerk als de geautomatiseerde registratie bij het waterschap. De metingen nabij Eerbeek worden gecontinueerd. De metingen bij Epe zijn gestopt vanwege capaciteit gebrek bij de vrijwilliger. Een nieuwe reeks is nu gestart aan het Heelsumse Bekenstelsel.

De hydrologische evaluatie van het eerste jaar meten moet nog worden uitgevoerd.

Op het wensenlijstje van de werkgroep staat hoog genoteerd het ontwikkelen van een gezamenlijke kennisagenda. Waar mogelijk initieert de werkgroep de uitvoering van onderzoek door studenten. Zo hebben drie studenten Land en Watermanagement van de Hogeschool Van Hall Larenstein een verkennend onderzoekje uitgevoerd naar het functioneren van de sprengen van de Koppelsprengen. Opdrachtgever was het waterschap i.s.m. de werkgroep

De provincie Gelderland heeft met het Waterschap Vallei en Veluwe, alle inliggende gemeenten en Vitens een kennisplatform opgericht: ‘Waternetwerk Veluwe ‘.

Doel ervan is het uitwisselen van allerhande ervaringen met diverse aspecten en invalshoeken van waterbeheer in zowel technische, bestuurlijke als organisatorische zin. Onder deze paraplu zijn er nu enkele lokale cases gestart waarin zaken met partijen verder worden uitgediept, waaronder die van Wenum-Wiessel en Putten.

De werkgroep Hydrologie van de Bekenstichting is in beide cases nauw betrokken.

Op 25 november 2022 heeft het Kabinet een brief gestuurd naar de Tweede Kamer. Daarin wordt kort gezegd dat voortaan voor de toekomstige ruimtelijke inrichting in ons land Water en Bodem leidend moeten zijn in de (nabije) toekomst. Vooral de botsende belangen in combinatie met de klimatologische en meteorologische veranderingen nopen ons daartoe. Link [Kamerbrief Toekomst Landbouw- 25nov2022](#)

De BS onderschrijft dit uitgangspunt en probeert dit bij passende gelegenheden naar voren te brengen.

Promotie en externe communicatie

Communicatie

Ook in 2022 zijn er vier kwartaalnummers van de Wijerd uitgekomen. Het tijdschrift wordt toegestuurd aan de donateurs, aan openbare bibliotheken op de Veluwe en aan een aantal geïnteresseerde partijen. Ook komt de digitale versie integraal op de website van de Bekenstichting.

Ook de website van de Bekenstichting (www.bekenstichting.nl) heeft een belangrijke rol om te laten zien wat de Bekenstichting doet en om informatie over de Bekenstelsels toegankelijk te maken voor een groot publiek. De hieraan gekoppelde [Beken Atlas Veluwe](#) (BAV) biedt een schat aan informatie over de Veluwe bekenstelsels en wordt veel geraadpleegd; actueel houden van deze database is een belangrijk streven, waaraan met name Wiebe Kiel en Carel Stortelder een belangrijke bijdrage leveren.

Verder stuurt het Secretariaat van de Bekenstichting geregeld persberichten naar lokale media i.v.m. onze activiteiten.

Educatie (Lieuwe Dijkstra)

Het educatieaanbod van de Bekenstichting staat op de website van het platform [Reizen in de Tijd](#) en wel op zeven plekken, te weten gemeente Heerde (de beek bij de molen van Rakhorst), gemeente Epe (de beek ; in Vaassen de beek en de Cannenburgher molen), gemeente Rheden en Rozendaal (de Rozendaalse beek bij de voormalige kopermolen; en in Laag-Soeren de beek bij wasserij De Waterval en Slijkhuis), gemeente Brummen (de beek bij de Oliemolen in Eerbeek).

Dit heeft in 2022 geresulteerd in 10 scholen die zich voor een buitenles aan één of meer groepen hebben ingeschreven. Heerde (2 scholen) en Eerbeek (1 van de 3 scholen) hebben helaas op het laatste moment af moeten zeggen vanwege gebrek aan begeleiding door ouders. De andere 7 scholen hebben het programma gevolgd, te weten Beekbergen, Eerbeek (2 scholen) en Rozendaal (2 scholen). In totaal volgden 180 leerlingen het educatieaanbod van de Bekenstichting.

De locatie in Beekbergen is nieuw, en betreft de Ruitersmolen, waaromheen een enthousiaste groep vrijwilligers hoofdzakelijk bestaand uit IVN-ers uit Apeldoorn voor de buitenles zorgt. Inmiddels is de groep in Heerde versterkt, en staat voor aanstaande april een buitenles rond de molen van Zuuk en de beken van Vosbergen op de rol. In Eerbeek hebben zich voor 2023 al weer 2 scholen opgegeven.

Met alle vrijwilligers hebben we uitgebreid gesproken. Ze hebben van ons instructie en materiaal gekregen en we ondersteunen ze bij de planning en organisatie. De vrijwilligers van de Bekenstichting instrueren en ondersteunen ook de leerkrachten bij de uitvoering van ons programma op de scholen en verstrekken aan alle betrokkenen de brochure 'Bij de les'.

In Vaassen wordt weer het programma 'Raderen draaien' voorbereid met enkele aanpassingen.

Verder hebben we in de afgelopen periode samenwerking gerealiseerd met de IVN Apeldoorn; met GLK in Eerbeek; met RIQQ in de gemeente Rheden; met Stichting Welzijn Brummen (SWB); met Cultuurplein N.O. Veluwe; met museum Vaassen; met Villa Jacoba in Heerde

Op de website van de Bekenstichting is ruimte gecreëerd voor educatie. Voor iedere gemeente is er gebruiksmateriaal beschikbaar voor het uitvoeren van de opdrachten en een watermolentje om te demonstreren hoe waterkracht werkt. Ter informatie voor de leerkrachten is de brochure 'Bij de les' ontwikkeld. Als cadeau voor de leerlingen na de les zijn de vouwkaarten met flora en fauna herdrukt.

In De Wijerd is afgelopen jaar regelmatig verslag gedaan van de activiteiten in het kader van educatie.

Waterschap Vallei en Veluwe (WsVV)

Sinds eind 2021 is Maarten Veldhuis onze contactpersoon bij WsVV. Vertegenwoordigers van het Bestuur hebben een aantal maal per jaar een ontmoeting met hem om diverse lopende zaken te bespreken – een constructieve samenwerking en waardevol contact !

Waterschap Rijn en IJssel (WsRIJ)

Een aantal beken in de gemeentes Arnhem en Rheden vallen onder WsRIJ. Het contact met dit waterschap moet, door personele wisselingen aan hun kant, opnieuw opgebouwd worden.

Provincie Gelderland

De provincie bereidt een programma voor "Natuurherstel Natura-2000 Veluwe. De Bekenstichting heeft gedetailleerd commentaar gegeven op de concept-versie van het rapport "Beken" van het Herstelprogramma. Ook hier is een overheersend zorgpunt de verminderde watervoerendheid / droogval van veel beken door het dalende grondwaterpeil. Overigens vallen in veel gevallen de benedenlopen van de beken buiten het N-2000 Veluwe-gebied, en aan de westflank / Gelderse Vallei meest de gehele beek inclusief de sprengkoppen. Zie ook onze website:

[Natura 2000 Veluwe, Herstelprogramma beken: Commentaar van de Bekenstichting](#)

Zwijnenraster langs de Middelste Horsthoekerbeek in Heerde

Op 27 juni 2022 is de eerste paal geslagen van het nieuwe raster langs de sprengkop en spreng van de Middelste Horsthoekerbeek in Heerde door Frans Ter Maten van Vallei en Veluwe, Mark Sandmann van het Veluwefonds en Ella de Hullu van de Bekenstichting. Dit raster moet de beek gaan beschermen tegen wilde zwijnen. Voor meer details, zie onze website: [zwijnenraster Middelste Horsthoekerbeek](#)

Emster Bekenpad

Het project Emster beken van de Bekenstichting is op 21 oktober 2022 afgerond met de officiële overhandiging van het eerste exemplaar van de bekenpadgids Emst. Het project kon worden uitgevoerd door financiële bijdragen van het Waterschap Vallei en Veluwe, de gemeente Epe, de Stichting Geldersch Landschap en Kasteelen, het Sint Anthonie Gilde en het Emster Belang. Voor meer details, zie onze website: [Het project Emster beken van de Bekenstichting is afgesloten](#)

Nederlands Watermuseum in Arnhem

Het [Nederlands Watermuseum](#) is gevestigd in (en onder) de Begijnenmolen aan de Jansbeek in park Sonsbeek in Arnhem. Het museum is sterk op (jeugd-) educatie gericht. Met het museum is gesproken over samenwerking om meer aandacht te geven aan de Veluwe sprengbeken. Hieruit is al voortgevloeid dat de donateursexcursie op 3 september 2022 bij het Watermuseum gestart is.

Overige Ontwikkelingen

Het Bestuur en/of diverse contactpersonen hebben overleg gehad met diverse overheden en organisaties over plaatselijke ontwikkelingen die een impact kunnen hebben op onderdelen van een bekenstelsel ter plaatse.

-o-o-o-